

AZ AMETISZT-ÉVTIZED

KIÁLTVÁNY A HÚSZAS ÉVEKHEZ

C Z O P F Á R O N

Álmodni mindenkinek saját éjszaka adatott, de a nappal már közös. A történelmi félhomályban épp e pillanatban kapnak lábra a közös nappalok és egy új évtized: a húszas évek. Ezzel tisztító fuvallat ébreszti fel a tájat. A kivágott szent ligetek helyén friss hajtások remegnek a hierofánia előérzetétől. Nem illik a húszas évekhez, hogy – csak úgy – elmúljon, anélkül, hogy beteljesedne. Érezzük, hogy ez kizárt. S hogy mit jelent a beteljesedés? Minek kell jönnie? Miről sutognak a liget árnyai? Mit mondanak – milyen csillag? Beszéljünk csak kicsit ezekről a kérdésekről, befogva a vállunkon ülő szkeptikus törpe száját, mert e talányok izgalma és várakozása messze túllép a lehetséges válaszok körén.

Jól tesszük, ha a napnyugati bölcshez fordulunk, aki formákat keresett az időben. Szerinte „minden évtized jelent valamit” (Oswald Spengler) – ezt látjuk mi is: mindegyik sajátos hangulattal, csak rá jellemző árnyalattal és ritmussal válik emlékezetessé. Ezért hiába nincsenek élményeink száz évvel ezelőttről, ha valaki azt mondja nekünk, hogy „húszas évek” vagy „harmincas évek”: formára, lendületre és színekre asszociálunk. Nem így van? A dekádok szinte üvegcsébe illő esszenciák, bezárult világok, s a szellemi élet lehetőségburkai voltak mindig. Csak bámulunk a totalitás elhagyott csarnokaiba; ez a múlt, ahova nincs visszatérés – szól a bölcs. Minden évtized összemérhetetlen, egyszeri alkalom – szakadatlan jelenlétünnepe. És nekünk úgy tűnik, mindegyik más tánra szóló felhívás. Csak azoknak, akik tudnak táncolni, és akik hallják a zenét. Akik nem hallják, nem értenek belőle semmit. Így lehet, hogy egyesek kívül kerülnek egy korszak történéességén, és csak nézik azt, mások meg épp a forгатag közepén lendülnek át.

Hagyjuk hát meg a kívülről tanáctalanságát másoknak, vessünk véget a csüggesztő elővigyázatosságnak és legyünk mi azok, akik egészen bevetik lényüket az új évtizedbe!

VÉG ÉS KEZDET

Most, több álmosan nyújtózkodó – s ahogy mondani szokás – „posztmodern” évtized után végre kezdjük felfogni, hogy a húszas évek valahogy mások lesznek – lényegesen többet jelentenek majd, mint akár az elmúlt tízes évek (ilyen nincs is), akár a kétpólusú világrend felbomlása óta eltelt egész időszak. Határozott alkatú évtized jön, egyszerre gyönyörű és félelmetes korszak – amelyre életünk végéig emlékezni fogunk, s amelyet még a jövő generációi is hosszú ideig emlegetni fognak. „A húszas évek! Egyeseket fölemelt, másokat pedig a porba sújtott. Hosszú idő óta az első igazán döntő fontosságú évtized volt” – ezt fogják mondani, akik a jövőben jellemezni akarják a nemzedékünk sorsát.

Amikor már előljáróban is egy kivételesen fontos évtizedről beszélünk, nem a történelem vezérlő géniuszáat szólongatjuk – Isten ments! – és nem is

valamilyen elrendelt sors horizontján próbálunk tájékozódási pontokat találni. Semmilyen rokonságban nem állunk a történetiségtől lenyűgözött emberrel, aki csak passzív alanya volt a modernségnek. Ó, a polgárok és az ő dögletes polgáriasságuk! Filozófiájuk állandó fohászokodás volt az időhöz, s végül mire mentek vele?

Elaggott a modernség, nyirkos hideg szállt a csontjaira és mozdulatlanul fekszik. Van egy sejtésünk felőle: csak nem halott? Ugyanígy a modern értelemben vett történelemnek is vége, persze nem úgy, mint Fukuyama véli: épp a minden teret belengő végtelen forma, a mindenben mindig beteljesedő, a végcélhoz érkező tudó és minden akaratot leigázó „üdvösséges” történelem halt meg. *Requiem aeternam dona eis, Domine!* A gondolkodásunkban volt minden ereje, fogva tartotta képzeletünket, játszott velünk, amíg bírt, de végül csak kinyúlt! Titkon azt reméljük, hogy volt némi közünk a halálához. Semmire sem emlékszünk abból az éjszakából. Akárhogy is – az újkor istenének hagyatékára nincs értelme igényt formálni. A világszellem, a történelem parancsszava, tükre, napvilága, ítélőszéke s egyéb hasznavehetetlen kacatjai mind szemétre valók. Mégis kinek kell egy holt isten öröksége?

Azt mondjuk, hogy Nagy Évtized jön – igen, de már nem nyűgöznek le a korok, csupán annak lehetősége, amit mi tehetünk bennük. A feladat az, ami nagy – maga az idő viszont üresen tátong előttünk. Ezért az évtized meghatározásával nem más a célunk, mint amit a jövő történészei úgy húsz-harminc év múltán fognak megtenni: a lehetséges és reális emberi döntések sokaságát akarjuk egységes formába önteni. A „húszas évek” most még nem nosztalgia, nem is megemlékezés vagy hűvös elemzés tárgya, hanem *feladat*, amelynek szenvedéllyel kell nekilátnunk. Ezért mondjuk:

RAJTA HÁT, JÖJJETEK HÚSZAS ÉVEK!

A HÚSZAS ÉVEK MINT FELADAT

Az a bizonyos „húszas évek” inkább feladat, mintsem időtartam. Válságok gyűrűznek körülöttünk és nagyon úgy tűnik, hogy – talán a vesztünkre, talán különös szerencsénkre –, de össze fognak érni, hamarosan összecsapnak a fejünk fölött. A politika most épp sok helyen bénultan áll, így a technokrácia elérkezettnek látja az időt a hatalomátvételre. Ez is most történik: a globális elit biopolitikai és pénzügyi válságokra hivatkozva csaknem korlátlan hatalmat kér, cserébe pedig lelketlen, elborzasztó, lidércnyomásos biztonságot kínál. Élni csak kell – mondják erre az emberek, ám a technokrata kijavítja őket – nektek csak élni kell.

S az élet már vetkőzik is a hatalom előtt. Csakhogy a semmit sem rejtő pőre életet megtarthassa, leveti összes minőségét: megválnak vallási, politikai és kulturális színeitől. Eközben az ökológiai válság még mielőtt ölne, kifáraszt.

a liberális világrend

végét jelzi

Úzi, bolygatja, egymáshoz veri az embertömegeket. Kűszöbbé változtak a határok, megrendültek a terek, s velük egész társadalmak is. Nézzünk csak körül! Az omladozó távolságok világszerte fel vannak állványozva. Lám csak, a katonabakancsok is előkerültek! Háború, terror, káosz – mindez a liberális világrend végét jelzi. A professzionális szorongásmenedzsment itt-ott már át is csap haragpolitikába, s hogy ezzel őszintébb világ jön, vagy csak kegyetlenebb – egyelőre nem tudni.

Csak egyetlen egyvalami biztos: egyre élesebb helyzetek felé tartunk, így a húszas évek feladata fontosabb minden eddigi feladatunknál. Fel kell ébrednünk, ki kell józanodnunk! Ne várjunk másik évtizedre, mert mi ezen fogunk megmérettetni!

Csak egyetlen egyvalami biztos: egyre élesebb helyzetek felé tartunk, így a húszas évek feladata fontosabb minden eddigi feladatunknál. Fel kell ébrednünk, ki kell józanodnunk! Ne várjunk másik évtizedre, mert mi ezen fogunk megmérettetni!

Szemlátomást voltak olyan évtizedek, amelyek jóval többet jelentettek a többinél, ezért az emberi tudat nem időpontok és események sorozataként élte át őket, hanem egyetlen valószínűtlenül hosszú folyamatosságként, szűnni nem akaró egységpillanatként. Minden században előfordul egy-két ilyen sorsdöntő évtized – és alighanem ilyen a miénk is. Ahol a történelem véget ér,

Lendületben –
Fortunato Depero: *A motoros* (1923)
(Wikimedia Commons)

ott kezdődik a cselekvés. Csak a gyöngébb szubjektumokat ernyeszti el, az erősebbeket éppen lázas tevékenységre serkenti az idő nagysága. Legyünk mi azok, akiket a Nagy Évtized hangulata nem fertőz meg a tehetetlenség érzésével. Feladatunk, hogy termőre fordítsuk a népvándorlás, a járványok, a pilóta nélküli kormányok, a virtuális térben lezajló eredeti tőkefelhalmozás és a biopolitikai rezsimiek korát. Hit, minőség, élet, közjó, szenvedély – ezek lesznek a mi jelszavaink. Ezekkel mérjük magunkat.

A liberalizmusnak már nincsenek ilyen szavai, csak köhécsel, krárog és sóhajtozik – távol innen, mert már alig hallani. Messzire űzte az élet szaga. De a „liberális ortodoxia” hátrahagyott renegátjai és – egyesek szerint – konzervatív védelmezői a bosszúnak olyan nemét eszelték ki társadalmunkkal szemben, amely végre megmutatja igazi természetüket: halálra akarnak untatni bennünket. Nincs más értelmes magyarázat arra, hogy olyan kiábrándítóan lapos meghatározásokat adnak a konzervatív gondolkodásra, mint hogy annak lényege az „önkormányzatiság” vagy a konzervativizmus netovábbja a „társadalmi pluralitás” fenntartások nélküli igenlése, illetve hogy minden konzervatív erények legnagyobbika a „politikával” szemben tanúsított „mérséklet”. Ásításunk akkor válik segélykiáltássá, amikor a konzervativizmust a „szabadpiaci verseny” támaszaként határozzák meg. Elég ebből! Az ilyen kijelentések a maguk lélekfásító elvontságában a konzervatív szellem legfőbb ihletőjével állnak szemben: az élettel.

A konzervatív rangrejtve utazik, ideológiai törzskönyvét a háta mögé dobja, csak megy a maga útján és füttyül a korhadó liberális útjelzésekre. Ha konzervativizmusa tragikussá válik, romantikusan megvadul, sokak szerint már nem is igazán konzervatív. Az ítélet persze jobbra álmatag teadélutánokon születik,

Retrofuturizmus –
Nagyváros ábrázolása
a *Metropolis* (Fritz Lang, 1927)
című filmben
(*Lomography Magazine*)

ahol az angolszász kastélykertészet egyes jellegzetességeiről folytatnak diszkrét hangvételi párbeszédet. „Óh, pardon.” – „Nemde bár?” – „Kérem?” – Ilyen szavak szűrődnek ki, és jó okunk van azt feltételezni, hogy ezeknél a szófoszlányoknál a mondatok többi része sem ér többet. De a húszas években nem ezzel kell foglalkoznunk. A történetpolitikai zsűri nemtetszését fejezi ki és a Konzervativizmusügyi Hivatal fontoskodó bürokratái is fintorognak, mi pedig magunkévá teszünk egy egész évtizedet, megfürdünk a gyönyöreiben s – ha kell – belefutunk a fájalmába. Máshogy ugyanis nincs értelme.

Feladatunk van a közös Nap alatt. Nem szomorkodni a holtak birtokára hulló esőben, nem szomorú arccal pókhálózni a magántulajdonná sötétült éjszakákat. Nem is bágyadtan heverni. Az új nemzedék hivatása, hogy megtestesítse a fogalmait és hogy a szó legnyersebb, köznapi értelmében emberi minőséget állítson az eszmék helyére. Ezt akarjuk:

**KONZERVATIVIZMUS HELYETT ŐRZŐKET!
SZOCIALIZMUS HELYETT TÁRSIASSÁGOT!
LIBERALIZMUS HELYETT SZABAD EMBEREKET!**

Mindezt nem kérjük, hanem fogadjuk. A szavak és eszmék meg akarnak testesülni, életre vágnak, mi pedig nem másért vagyunk itt, mint hogy világra segítsük őket.

ÚJ ÉLET

Miért pont most? Miért a húszas évek, és miért pont mi? A nemzedékek hosszú utat járnak be, mielőtt nevet szereznek maguknak. Nem a semmiből lépnek elő, hanem több évtized mélységéből. Mégis, szinte mindig meglepetést okoznak, és a hosszú készülődés dacára minden jellegzetes generáció színrelépése olyan, mintha új élet venné kezdetét. Ne tévedjünk: a korszak egysége nem

most jön létre! A húszas években kikristályosodó tényösszefüggések és az a nem-sokára már misztikusnak ható *vita nuova*, ami jó előre gyönyörrel borzongatja a lelket, nem most születik, valójában már régen kezdetét vette – a közép-európai rendszerváltásokkal. Az előttünk álló évtized feladatai ebből a perspektívából nézve válnak érthetővé.

Kádár halála után minden magyar születése hatalompillanat volt. Akkor még senki sem lehetett biztos ebben, de ma már tudható, hogy a kilencvenes évek valószínűtlen szélsőcsendjében egy visszafordíthatatlan növekedés vette kezdetét, amelynek a gyümölcseit majd az előttünk álló években kell leszűretelni. Új élet jött a világra, amelynek nem lehetett ellenállni, mert mindannyian a részesei voltunk az első pillanattól fogva. Ahogy az erdők is csendben nőnek föl, úgy a nemzedékek is sokáig észrevétlenek maradnak, de ettől még megkerülhetetlen tényezők. Szokás az utószülöttség kegyelméről beszélni, vagy épp arról, hogy a kilencvenes évek óta felnőtt generációk aggasztóan keveset tudnak a történelem brutális valóságáról – de a lényeg mégiscsak az, hogy ahol sohasem jártunk, oda nincs visszaút. A mi bölcsőnket már nem Kádár ringatta!

Hogy miféle új élet született? Mint mondtuk: félelmetes és gyönyörű. Két évtizede, együtt növekedvén a harmadik évezredre irányuló reményekkel, nemcsak egy új nemzedék lépte át az élet küszöbét, hanem egy egészen új típus – egy büszke, nagylelkű és türelmetlen faj emelkedett föl. Az új generáció stílusegységét mutatják a szüleink-nagyszüleink karosszéke felől hallatszó figyelmeztetések, hogy ne járjunk olyan határozott léptekkel az utcán, mert „arra felfigyelhetnek”, s ne nyilvánítsunk véleményt olyan egyértelműen, mert „még bajunk

Értéktrend – Női divat 1929-ben
(Fortepan / Jánossy Virág)

lehet belőle”. Ez egy másik korszak óvatos bölcsessége – egy másik korszak fiziológiai ritmusa int felénk, nem a sajátunké. Mi már ilyenek vagyunk.

Szüleink és nagyszüleink még különféle cigarettafüstös hivatalok előtt várakozva szokták meg a sorsukat. Ha úgy adódott, verte, alázta őket a rendszer. Iskola után még a rendőr fia is büntetlenül megpofozhatta őket, ahogy nehéz iskolatáskájukat cipelték haza. Most a posztkommunisták azt hiszik, hogy vissza fogják kapni a pofont. Óh, nem. A mi haragunk nem tyúkszempárbajok nevetséges gesztusaira és vásári csetepaték formátlanságára vágyik. Egy évszázad öntőformáját akarja kitölteni – és acéllá akar szikkadni. Mert ha sikerül, amit akarunk, amire még mindig csak készülünk, akkor a lelkünkben tomboló antikommunista *thümosz* nem fog elillanni néhány ostoba elégtétel nyomán, hanem mozdíthatatlan tömbként fogja elfedni a továbbszolgáló kádári nómenklatúraburzsoázia sorsát – mégpedig mindörökre.

A mozgósító indulatokat tehát távlati célok felé kell irányítani, hiszen a macskakövek 2006-ban is leestek a földre s egyedül a szuverén Magyarország jelszava maradt a levegőben.

KIJÓZANODÁS

A kiforrás előttünk álló éveiről már most is valami reneszánsz érzékiség sugárzik; a jövő tékozló boldogságígéretekkel megrakottan, belülről ragyogó színeivel közeledik felénk. Minden tiszta szépség és szépségelőrzet bűnbánatra indítja a lelket, de ez most más: inkább kijózanító hatással van ránk. A bűnbánat és a kijózanodás közel állnak egymáshoz, de nem azonos jelentésűek. Árnyalatnyi különbségük szerencsésen esik egybe a lila szín és az ametiszt között mutatkozó eltéréssel. Hogy világos legyen: a gyóntatópap stólája lila, az évtized viszont ametiszt.

Milyen egy ametisztévtized? Helyesebben: milyen az ametisztévtized? Bíbor, kék és lila árnyalatok keverednek rajta finom szürkésviola ködökben. Meg lehet fogni. Szelíd, lágy színt áraszt, felszínén fények játszanak, alóluk pedig komoly, sötétibolya pillantást vet ránk a hegy mélye. Igézetes. De mit akar mondani ez a szín, és mit akar tőlünk ez a kő?

Lássuk csak: a mennyei Jeruzsálem tizenkettedik alapköve is ametiszt. Ez az ókorban a józanság kövének számított, amely az ihletet nem, csupán a tompító mámort és a mérgezést tartotta távol. Bár az idősebb Plinius szerint az ametiszt erejét hangoztató mágusok csak a bolondját járatják az emberiséggel, ettől még sokféleképpen használták, gyakorlatilag a történelem során mindig. Az ametisztkristály mágikus használatához képest a szelfibot, a cipzár és a robbanómotor átmeneti, alig komolyan vehető jelenségeknek tűnnek. Ősidők óta serlegeket ékesítettek ezzel a kristállyal, illetve amulettként is hordták részegség ellen. A régi püspökgyűrűk ametisztje hasonlóképpen függ össze pünkösöd titkával: a lélek kiáradása nem részegség, sokkal inkább kijózanodás. Íme! Nem meglepő, ha a tisztaság kifejezését keresve Memling is ametiszt sziklák közül emelkedő szüzet festett, Dalí pedig a metafizika és a szépség bosszújaként egy héliummal töltött ametiszt ereklyetartót akart helyezni Auguste Comte emlékművének talapzatára. A festő egyik kiáltványában olvashatjuk, hogy „az időszerű kulturális forradalmak színe többé nem a piros, hanem az ametiszt”. Pedig mit tudhatott ő a 2020-as évekről! Az ametiszt – így Kosztolányi – „a valóság és vágy egységét érinti”. Tehát a mi évtizedünket – tehetjük hozzá.

A most következő ametisztévtized ugyanis a kijózanodás időszaka lesz. A valóság új alakzatokban támadva minden egyes percben megsemmisít egy modern vagy egy „posztmodern” téveszmét. A valóságosan létező dolgok megnövekedett felségterületét zászló helyett egyelőre csak ametisztgyöngyökkel jelöljük. Itt az idő erkölcsi autonómiára cserélni a történelmet, aktív jelenlétre váltani a pusztá tartózkodást, és újra megszentelni a hatalom helyeit, nem lemondani róluk.

Lehetséges egy ország, egy kontinens, amely egész jelenének szabad hordozója? A húszas években ez is lehetséges. ■

Új nemzedék lépte át az élet küszöbét

